

Список використаних джерел

1. Лабунская В.А. Невербальное поведение/ В.А. Лабунская. – Ростов – на – Дону : Издательство Ростовского университета, 1986. – 135с.
2. Морозов В.П. Искусство и наука общения: Невербальная коммуникация / В.П. Почепцов. – М.: Ин-т психологии РАН, 1998. – 163 с.
3. Пиз А. Язык жестов: как читать мысли других людей по их жестам / А. Пиз. – М.: Ай-Кью, 1995. – 257с.
4. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації / Г.Г. Почепцов. – М.: “Рефл-бук”, К.: “Ваклер”, 2001. – 656с.
5. Экман П. Узнай лжеца по выражению лица / П. Экман. – Издательство: Питер, 2010. – 272с.
6. Фрай О. Ложь. Три способа выявления / О. Фрай. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006. – 284с.
7. Інститут Громадського Лідерства 2009 / http://ihl.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=232&Itemid=2

Лінецька М.С.

Особливості використання учнями стратегій захисту у конфліктних ситуаціях

В педагогічній роботі перед вчителем найбільш гостро постає питання управління діяльністю учня. При вирішенні даної проблеми вчитель повинен вміти приймати точку зору учня, ставити себе на його місце, імітувати його судження, розуміти, як учень сприймає ситуацію, що склалася навколо нього.

Бездіяльність же вчителя або його агресивне втручання у внутрішній простір учня може призвести до виникнення конфлікту.

Конфлікт у психології визначається як « зіткнення протилежно спрямованих, несумісних один з одним тенденцій в міжособистісних взаємодіях або міжособистісних відносинах індивідів або груп людей , пов'язане з негативними емоціями та переживаннями »[1,174].

Дуже часто конфлікт спричиняє саме поведінка вчителя. Причиною конфлікту може стати або бажання вчителя самоствердитись за рахунок учня, яке можна проілюструвати висловом: «Існує дві думки: одна – моя, інша – неправильна», – або навпаки повна незацікавленість вчителем в діяльності учня.

У педагогічних конфліктах дії вчителя найчастіше визначаються їх особистою образою на вчинки чи слова учнів. Бажання перемогти у протидії з учнем, не надаючи особливого значення тому, як учень намагатиметься вийти з конфліктної ситуації, що засвоїть із такого спілкування з вчителем. І як наслідок, виникає протест з боку учня проти несправедливої, неправильної оцінки його дій або бажання, щоб його нарешті помітили. І та і інша відповідна реакція учня на дії вчителя призведе до конфліктної ситуації.

Проблемою конфліктів починають займатися лише у ХІХ ст. Основи сучасної конфліктології заклали такі видатні вчені як Г.Зіммель та Р.Дарендорф , Л. Козер , М. Вебер. У вітчизняній психології дана проблема

досліджувалась такими видатними вченими як Анікеєва Н.П., Драгунова Т.В., Лозовцева В.Н., Славіна Л.С., Гришина Н.В., Фельдштейн Д.І. та ін.[2,26-39]

Але в більшості випадків вчені досліджували конфлікт як соціальне явище. Проблема конфліктів у педагогіці мало досліджена, оскільки важливість самого конфлікту та його наслідків, як для педагога, так і для учня, досі недооцінюється психологами та педагогами. Хоча конфлікт несе у собі і позитивні, і негативні наслідки, як для вчителя, так і для учня.

Існують різні класифікації видів конфліктів у педагогіці та психології.

В своєму дослідженні ми спирались на наступну класифікацію:

1. Конфлікти діяльності – виникають у зв'язку з виконанням (невиконанням) учнем учбових завдань, успішності навчання, позаучбової діяльності;

2. Конфлікти поведінки(вчинків) – виникають при порушеннях учнем правил поведінки в школі або поза нею;

3. Конфлікти відносин – виникають у сфері емоційно-особистісних відносин учнів і вчителя в процесі педагогічної діяльності. [3, 43]

Метою даного дослідження було виявлення особливостей реагування учнів старшої школи в конфліктній ситуації з вчителями.

Використовувались такі методи дослідження як тестування та математична інтерпретація результатів.

А саме було використано адаптований нами варіант методики В. Бойко «Оцінка домінуючої стратегії психологічного захисту в конфліктах»(22 питання) (надалі ТЕСТ 2)та тест «Чи властиві вам конфліктогени спілкування» (10 питань)(надалі ТЕСТ 1)[4, 116-118]

За методикою В. Бойко існують три типи стратегії психологічного захисту: поступливість, уникнення, агресія – зміст яких ми адаптували відносно теми нашого дослідження.

Поступливість – психологічна стратегія захисту особистості в конфліктах і конфліктних ситуаціях, в якій провідну роль грають інтелект і характер. Воно передбачає готовність учнів йти на поступки вчителю, жертвувати деякими своїми інтересами аби не загострювати відносини і не вплутуватися в конфлікт.

Уникнення - психологічна стратегія захисту особистості в конфліктах, заснована на економії інтелектуальних та емоційних ресурсів особистості.

Воно припускає обійти або без бою покинути зону конфліктів і напруження, коли учень піддається атакам вчителя.

Можливі чотири варіанти причин використання даної стратегії захисту:

1. Якщо уникнення обумовлене природними особливостями учня – бідність емоцій, млявість темпераменту, слабкість нервової системи.

2. Учень з розвиненим інтелектом йде від конфліктів і не зв'язується з вчителем, який втомлює або докучає йому.

3. Учень примушує себе обходити гострі кути в ситуаціях для збереження нормального спілкування та партнерських відносин з вчителем.

4. Учень змушений обходити усі неприємні ситуації з вчителем, якщо він перебуває під тиском батьків, які приймають у конфліктній ситуації бік вчителя.

Агресія — психологічна стратегія захисту особистості, що діє на основі інстинкту і частіше несвідомо. Інтелект іноді посилює агресію в конфліктах і непростих ситуаціях спілкування.

Вибір власного стилю поведінки учня в конфліктах з вчителем, а також застосування відповідно з вибраним стилем тактик дій залежить від:

- особистісних властивостей як учня, так і вчителя;
- стилю поведінки вчителя;
- природи самого конфлікту та його типу;
- важливості самого конфлікту для обох учасників.

На початку дослідження припускалось що сучасними підліткам властива переважно агресивна тактика психологічного захисту в конфліктній ситуації в системі «учень-вчитель», яка може бути пояснена фізіологічними особливостями даного вікового періоду та бажанням самоствердитись в групі однолітків, домінувати в ній .

Тестування проводилось на базі Криворізької гімназії № 91 серед учнів 9-х класів. В опитуванні приймали участь чотири різнопрофільних класи: фізико-математичний, гуманітарний, історико-правовий та педагогічний – всього 77 учнів.

Результати опитування відповідно представлені в таб.1(ТЕСТ 1) та таб.2 (ТЕСТ 2).

За результатами ТЕСТУ 1, можна зробити висновок, що сучасні підлітки є комунікативними , оскільки питання тесту були провокуючими, а учні в своїй більшості обирали варіанти відповідей, що свідчать про їх психологічну врівноваженість та високий рівень моральної культури(Чим більше набрано балів, тим краще розвинені комунікативні здібності.).

В учнів добре розвинене вміння безконфліктного спілкування, уміння слухати вчителя та робити висновки з його зауважень, бути тактовними у розмові з вчителем, навіть якщо він провокує конфліктну ситуацію.

Таблиця. 1

Варіанти відповідей	Розмірність у балах	% учнів що її обрали	Кількість набраних балів	Загальна кількість набраних балів з мах 7700
Майже завжди	2	10,9 %	168	5174
В більшості випадків	4	14,4 %	444	
Іноді	6	26,6 %	1230	
Рідко	8	23,9 %	1472	

Майже ніколи	10	24,2 %	1860	
--------------	----	--------	------	--

За результатами ТЕСТУ 2 можна сказати, що учні у конфліктній ситуації з вчителем обирають домінуючою стратегією захисту «уникнення конструктивного розв'язання конфлікту» або «поступливість», лише четверта частина учнів використовує «агресію».

Таблиця 2

Стратегія психологічного захисту	% учнів, що її обрали
Поступливість	37,7 %
Уникнення	38,2 %
Агресія	24,1 %

Але не можна сказати, що якась з цих стратегій є бездоганною тактикою захисту «Я».

Поступливість передбачає поступки з боку учня, але не дає змоги активно захищати свої права. Ця тактика ефективна у тих випадках, коли хороші взаємини з вчителем важливіші, ніж результат конфлікту.

Уникнення є неефективною стратегією захисту школяра, оскільки змушує його, пристосовуючись до ситуації, придушувати у собі прагнення відстоювати власні інтереси та свою життєву позицію з остраху зіпсувати відносини з вчителями, від яких він зараз залежить.

Використовуючи агресію, як стратегію захисту, учні активно захищають свої інтереси та власну думку, інколи навіть не думаючи про наслідки їх агресивних дій, які призводять до поглиблення конфлікту. Адже не кожен вчитель може собі дозволити поступитися учню, навіть якщо той правий.

Отже, як бачимо припущення щодо поширеного використання агресії, як домінуючої стратегії захисту, не виправдалось, хоча до цієї стратегії схильний майже кожен четвертий учень.

Сучасні підлітки вважають за краще тримати свою думку при собі та погоджуватись з думкою вчителя, якою б вона не була, аби не зашкодити своєму навчанню. Можливо це пов'язано з відчуттям залежності учня від вчителя, адже в 9-му класі від дій та прихильності вчителя багато залежить. На даному етапі учнів цікавить лише добре ставлення вчителя до них і заради нього вони готові жертвувати своїми інтересами та придушувати у собі прагнення відстоювати власну думку аби не спровокувати зайвий конфлікт з вчителем. А якщо конфлікт все ж існує, учні намагатимуться уникати його загострення та робитимуть усе для конструктивного розв'язання конфлікту.

До того ж на вибір тактики поведінки учня під час конфлікту з вчителем, на нашу думку, впливатиме клімат у сім'ї. Якщо батьки приймають точку зору дитини, це сприятиме більш агресивній стратегії захисту з боку учня. Якщо ж батьки стануть на бік вчителя, це змусить учня обрати більш пасивну тактику захисту, яка дасть змогу згладжувати неприємні ситуації або взагалі уникати їх. В цьому випадку учень буде змушений завжди брати на себе провину за конфлікт, що виник, та погоджуватись з точкою зору вчителя не маючи змоги відстоювати власну.

Отже, можна сказати, що сучасні підлітки при досить високому рівні комунікативності в конфліктній ситуації у системі «учень-вчитель» в більшості випадків обирають неефективну стратегію захисту – «уникнення». Замість того щоб разом з вчителем прийти до конструктивного вирішення проблеми, вони намагаються не помічати її, тим самим ускладнюючи і своє становище і становище вчителя.

Список використаних джерел

1. Психологический словарь/ Под. ред. А.В. Петровського, М.Г. Ярошевского. М. – 1990. – 494 с.
2. Гришина Н.В. Психология конфликта. СПб. – 2002. – 464 с.
3. Рыбакова М.М. Конфликт и взаимодействие в педагогическом процессе. М. «Просвещение» – 1991. – 126 с.
4. Пов'якель Н. Психологія вирішення педагогічних конфліктів. К.: «Шкільний світ» – 2008. – 118 с.

Садохіна К.С.

Експериментальне дослідження сформованості лідерських якостей підлітків в умовах ДОТ

Постановка проблеми. Створення нових політичних, соціально-економічних відносин у суспільстві певним чином залежить від того, наскільки кожна людина займає активну життєву позицію, готова до участі в демократичному управлінні суспільством, є лідером свого життя.

Зміна пріоритетів у нашому суспільстві, де головною цінністю є людина, вимагає від сучасної освіти системного, новаторського психолого-педагогічного забезпечення виховного процесу, який ґрунтується на демократичних засадах. Сучасна психологічна наука є носієм ціннісної реалії щодо розвитку лідерських якостей, які відображають психологічні й соціальні особливості самоствердження молоді в суспільстві.

Сучасні дослідження проблеми лідерства доводять, що лідером стає людина, яка наділена лідерськими якостями, що може реалізовуватися у відповідних ситуаціях, але в науковій психолого-педагогічній літературі в достатній мірі не розроблені технології формування лідерських якостей у виховному процесі. Отже, існує об'єктивна потреба в лідерстві, тому проблема формування лідерських якостей підлітків у виховному процесі є актуальною.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми лідерства засвідчив, що існують різноманітні точки зору щодо сутності цього поняття і підходів до його дослідження. Проте дослідники виокремлюють лише один з аспектів лідерства. Так, Б.Паригін трактує лідерство як один з процесів організації та управління малої соціальної групи, яка сприяє досягненню її цілей з оптимальним ефектом [2]. І.Бех, Р.Кричевський визначають лідерство як вплив на групу, що спонукає її членів до досягнення спільної мети [1]. І.Валер, Ф.Массарик трактують лідерство як міжособистісну взаємодію, яка виявляється в конкретній ситуації за допомогою комунікативного процесу і спрямована на досягнення цілей [5].